

Pehea e Ho'oikaika Hou 'Ia Ai Ka Papahana Kaiapuni 'Ōlelo Hawai'i?

Lehua Wilson

Ma hope o ka ho'okahuli 'ia 'ana o ke aupuni Mō'i ma Hawai'i nei, ua pāpā 'ia ke a'o 'ana ma o ka 'olelo Hawai'i ma nā kula a 'o ka uhau pepehi loa ihola ia no ke ola o ka 'olelo Hawai'i a ho'onele 'ia ihola nā hanauna ma hope mai i ka 'ike 'olelo Hawai'i. Ma nā makahiki 1970 na'e, ua kupu hou mai ka hopohopo o ka Hawai'i no ka 'olelo Hawai'i o hala pau loa kahi hunahuna i koe. Ho'opau 'ia akula ia kōnāwai o ka wā aupuni Lepupalika a ho'okumu 'ia ihola nā Kula Kaiapuni 'Ōlelo Hawai'i hou 'elua, 'o Waiau ma O'ahu a me ke Kula Ha'aha'a 'o Keaukaha ma Hawai'i. I kēia manawa he 'ehā kula 'olelo Hawai'i ma kēia mokupuni nei a pi'i akula ka heluna haumāna a puni ka moku'āina i ka 1,500 a 'oi. 'A'ole na'e i ho'omōhala piha 'ia a'e ka papahana, e like me ka makemake.

Wahi a ka lohe, 'o ka nele i ke kumu mākaukau loa a me nā ha'awina kūpono ka mea e pēpē nei i ka ho'omōhala piha 'ia o ka papahana. I loko o ka pololei o kēia, 'a'ole 'o kēia wale nō ka pilikia.

Pono e loli ka no'ono'o o ka lehulehu ma Hawai'i nei. Ma waho o ke kaiaulu 'olelo Hawai'i, 'a'ole nui ka minamina o ka lehulehu i ka 'olelo Hawai'i. No'ono'o lākou, he 'olelo kahiko ko ka Hawai'i, 'a'ohe ona kōlana ma kēia au hou, a ua kālele nui i ka namu Pelekānia.

Hana nui ka ho'oikaika a paipai mau i nā Hawai'i i loko o ke kaiaulu 'olelo Hawai'i e ho'omau ma muli o ke kāko'o 'ole mai o kona lehulehu e puni ana. 'O ka mana o ka 'olelo Pelekānia ke ālai nui e 'alo a e ho'omaopopo 'ia ma kekahi kōlana, 'a'ole 'o ka 'ae wale 'ia 'o ia ke 'a'aiawā mai a hiki i ka pau loa o ke kuana'ike Hawai'i.

Inā ua komo hou ka hoihoi o ka 'olelo Hawai'i i ka lehulehu, a laila e kāko'o nui 'ia ana ke a'o 'ana o ka 'olelo a me ka ho'ohana 'ia 'ana o ka 'olelo. Akā, 'o ka nīnau, pehea e ho'oulu hou ai i ka hoihoi i loko o

ke kanaka no kāna 'olelo pono'i iho a no ko Hawai'i 'olelo pono'i iho?

Eia nō kekahi ho'omaka he 'u'uku na'e ma ka pae o ke kula no ka ho'oikaika 'ana i ka papahana. E ho'opi'i aku i ka uku kumu inā he walewaha 'o ia, a a'o pū 'o ia ma nā 'olelo 'elua a 'oi. E 'ume aku i nā kānaka e lilo i kumu ma kekahi kula kaiapuni 'olelo Hawai'i.

E ho'okumu pū 'ia kekahi pāhana e 'imi ana i kumu no nā kaiaulu ma kahi e kū nei nā Kula Kaiapuni. Inā no laila mai ke kumu, e 'oi aku ana kona 'i'ini e noho pa'a ma kēlā kula. Kama'āina pū 'o ia i nā 'ohana o nā haumāna o laila a pēlā pū lākou iā ia.

No ka ho'oikaika 'ana i ke aupuni, e ho'ohana pū 'ia ka 'olelo Hawai'i ma ke kākau 'ana i nā kōnāwai, ma ka wala'au 'ana ma nā ke'ena, a laila e 'oi aku ana ka waiwai o ka 'olelo Hawai'i i ke aupuni no ko lākou ho'ohana 'ana.

'Oiai like ko ka 'olelo Hawai'i kōlana me ka 'olelo Pelekānia ma kēia moku'āina, e koi i ka lehulehu e hana i nā hō'ailona pā'oihana a pau, mai nā papa mea'ai a i nā lula ke'ena, ma ka 'olelo Hawai'i a e koi 'ia ke ke'ena e hai i kekahi walewaha 'olelo Hawai'i e hana ma ia 'oihana. Inā pēlā, hiki i nā kānaka 'olelo Hawai'i a pau ke komo i loko o kekahi pā'oihana, he halekū'ai paha, a ho'ohana i ka 'olelo Hawai'i. No ke aha i koi 'ia ai ka namu haole ma ka hana akā 'a'ole koi 'ia ka Hawai'i?

E nui a'e ana ka 'ume o nā haumāna a me ko lākou 'ohana e komo i ka papahana Kaiapuni 'Ōlelo Hawai'i inā kō nā mea ma luna a'e. E lako ana ke kula a e ma'alaha ana ka ho'ohana 'ia 'ana o ka 'olelo ma waho o ke kula.

'O ka ho'oikaika i ke ola 'olelo Hawai'i ka mea e ho'oikaika pū ai i ka mauli Hawai'i. E loli ana ke kuana'ike Hawai'i a kū ka mauli Hawai'i e hanohano hou ai i ke kulaiwi o Hawai'i nei.